

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд, представен от докторантката Юлияна Стефанова Узаничева,

СТРАТЕГИИ НА ЕЗИКОВАТА АГРЕСИЯ В ПАРЛАМЕНТАРНАТА РЕЧ НА БЪЛГАРИЯ И УКРАИНА

за присъждане на научна и образователна степен **доктор**
в Научна област 2. Хуманитарни науки; Професионално
направление 2.1. Филология, Славянски езици (украински език).

С избрания обект на изследване докторантката показва усет към актуалното, към динамиката в речевата изява в нейното отношение към носителите на езика. Определеният предмет на изследването, поставената цел и свързаните с нея задачи свидетелстват за насочване към проучването от позицията на съответна научна подготовка и квалификация, както и на библиографска осведоменост.

Изследването е структурирано според изискванията за дисертационен труд, като в уводната глава са обяснени основните понятия и терминологията, използвани в основните следващи глави. Определението *парламентарна реч* експлицира както нейната локативна определеност, така и отношението ѝ към адресата. При общо-теоретичното характеризирание на агресията се посочват и особености, които имат опосредствана връзка с целта и задачите на изследването. Обикновено не се изразява лично отношение към мнението на разглежданите автори. Като основен двигател на агресията се посочва например *фрустрацията*, според Беркович (1969), но анализирането на конкретните наблюдения показва, че тя заема различно място при отделните стратегии на агресията. Спецификата на езиковата агресия се определя и от други фактори и условия, които надграждат и обуславят речевата ѝ проява.

Освен речевите изяви в парламента основателно са включени и примери от изявления извън него, публикации в пресата и електронните медии, а също и официалните профили в социалните мрежи. Това имплицитно насочва към "публичността", характерна за изследваната реч, но вече модифицирана чрез признаците 'спонтанност' и 'анонимност' на адресата. Проявата на езикова агресия определено е свързана със 'спонтанността', без това да е задължително. Освен това публикациите в медиите и в официалните профили не са спонтанни, а предварително обмислени и редактирани.

Основателни са обобщените в уводната част изводи за политическата реч като атрибут на властта, за динамичния ѝ характер и промените в зависимост от политическия живот, за отношението между инстинктивността и обусловеността от външни подбуди.

Във втора глава *Агресията в българската политическа среда* вече се предпочита свързането ѝ с *политическото*, а не *парламентарното* говорене, което всъщност показва, че е трудно да се отдели речта в парламента и извън него, тъй като депутатите биват предлагани и избирани заради политическата им принадлежност. В парламентарната реч именно принадлежността към група (партия) е основна предпоставка за проява на езикова агресия, което подкрепя цитираната мисъл, че агресията "понякога консолидира", засилва чувството за идентичност към групата, към която е адресирано обръщението на политика". Без коментар е интересната констатация, че "политическото говорене в момента е в синхрон с времето и е доста опростено".

Политиката и езиковата агресия в България (2014-2018) са разгледани чрез експлициране на отношението **ние / те**, при което докторантката основателно се позовава на изследвания върху българския език (А. Василева, А. Стаменова, Вл. Миланов и Н. Сталянова). Проблематиката, свързана с билингвизма и диглосията, остава обособена и несвързана пряко с езиковата агресия.

Разделът II. 3. *Как се изразява агресията*, в който се анализират езиковите средства, използвани за израз на агресивно отношение, съдържа езиковедски анализ, свидетелство за изследователския принос на дисертантката. Посочените примери убедително налагат извода, че използването на нецензурна лексика и ругатни характеризира речевата изява на определени политици като индивидуална особеност, проявявана при езикова агресия, без да е задължителна.

Основателно се обръща внимание на метафората, която много по-често се използва в изрази с агресивна насоченост. Посочените тематично обособени примери ясно показват, че използваните названия са употребени с преносни значения, актуализирани чрез контекста, т.е. в речевата практика. В изследването всъщност се предпочита само терминът *езикова агресия*, която е различна от *речевата*, въпреки че в увода се обръща внимание на отношението *език : реч*. Образуването и употребата на нови обидни названия, свързани с принадлежност към партии, организации и техните действия, биха били примери за езикова агресия.

Убедителен е изводът, че използването на лексикални средства като израз на агресивно поведение се наблюдава не само в "пряката" парламентарна дейност на депутатите. Избраните депутати участват в парламентарната дейност, без да забравят и изоставят политическите си пристрастия и признателността към партията, осигурила мястото им в парламента. Затова е трудно да се разграничи строго речевата им изява –

политически и/или парламентарна. Ю. Узаничева обръща внимание на признака 'спонтанност', характерен за реплики към направено изказване, отговор на зададен въпрос по време на парламентарен контрол, при обсъждане на законопроект и пр., когато се провокира проявата на езиковата агресия. Използването на отрицанието като форма на манипулация и честата употреба на *против, срещу, не* определено се свързват с деструкцията и отрицанието, които съпътстват обществените промени у нас.

Агресивното говорене при посочените типични представители – мъже или жени, основателно се обяснява с цялостното им поведение, като се обуславя от личностния им характер. Приведените примери показват, че в парламентарната реч проявата и целта ѝ са подчинени не на механизма за защита на личността, а са насочени в полза на позицията, която се защитава.

Езиковата агресия в украинската политическа среда (III глава) се проследява, като са потърсени проявите, наблюдавани при българските парламентаристи. Отбелязан е интересният факт, че за разлика от българските политолози, журналисти и експерти, в Украйна не се обсъжда политическата реч, но съществува училище за политици, финансирано от Европейския съюз. Общо е наблюдаването на "нискоинтелектуален дискурс", опосредствано свързан с образованието и професионалната квалификация. И в Украйна изграждането на демократичното общество е съпътствано от политически партии, противопоставени и нетолерантни една към друга, което актуализира агресивното говорене. Обидната лексика, използвана за израз на агресия, е илюстрирана с достатъчно примери, а **ти**-говоренето е обяснено като присъщо на представители от националистическите партии.

Проявите на агресивност в речта основателно се свързват с предмета на парламентарните обсъждания, сред които особено място заема законът за националния език. Синдромът "подчинен език", определен като генератор на агресия (стр. 71 следв.), е изведен като обща особеност, въпреки че по-скоро показва различия между двата славянски езика. И в двете страни той е обусловен от историческото минало, от влиянието на вътрешноезикови и екстралингвистични фактори, свързани с дивергенцията при източнославянските езици и смесването на територията на два неродствени езика, български и турски. Владеенето на руския език в Украйна е твърде различно от отношението турски/български или руски/български език. Стремещът за заменяне на турски с руски думи в края на XIX и началото на XX век не русифицира българския език, а руският никога не е имал роля на доминиращ език в България.

Приносен характер има разделът за отражение на езиковата агресия върху нагласите на избирателите, в който са коментирани и резултатите от проведената анкета. Разглеждането на отделните стратегии се опира на изяснените в уводната част видове агресия, като се посочват парламентаристи, чиято речева дейност е пример за отделните стратегии. Чрез разграничаване на обект и адресат при речевата изява е направен същественият извод, че вместо към защита или противопоставяне на изразено мнение, позиция, идея и пр. езиковата агресия остава насочена към личностни особености и качества, външен вид, поведение на опонента.

Авторефератът обобщено представя целта, задачите, структурата и съдържанието на дисертацията, а заключението – направените изводи след отделните глави.

Заключение: С избора на предмета на изследване, както и на резултите от него, представеният дисертационен труд е доказателство за насочване на Ю. Узаничева към твърде актуална тематика. Коректното запознаване с изследванията в двата езика и показаното умение да се анализира и сравнява, за да се извлече общото и различното, свидетелстват за намиране на подходящ подход и за проява на езиковедски усет. Обобщените наблюдения и анализи имат съществено значение за отваряне на нови позиции и подходи към изследване на агресията, чийто езиков израз става все по-ярък и силно ограничава вежливостта и уменията да се общува.

Предлагам на научното жури да присъди на *Юлияна Стефанова Узаничева* образователната и научна степен **доктор** в Научна област 2. Хуманитарни науки; Професионално направление 2.1. Славянски езици (украински език).

София, 05.05. 2020

проф. д.ф.н. Василка Радева